

огонь творца в совершенных формах классического искусства, в социальных формах исчезнуть жажда справедливости и братства, в семейной жизни погаснуть любовь [2, с. 252-253].

Идеалом творчества Бердяев считал теургическое творчество. Оно предполагает совместное творчество человека и Бога, т.е. богочеловеческое творчество. В нем нет несоответствия между творческим замыслом и достижением. Это творчество связано с жертвой всякого устройства в этом мире. Теургия – универсальное синтетическое творчество, в котором соединены все виды человеческого творчества [4, с. 457-459].

Литература

1. Бердяев, Н.А., О рабстве и свободе человека, в кн.: Царство Духа и царство Кесаря, Изд-во «Республика», Москва, 1995.
2. Бердяев, Н.А., Опыт эсхатологической метафизики, в кн.: Царство Духа и царство Кесаря, Изд-во «Республика», Москва, 1995.
3. Бердяев, Н.А., Самопознание, Изд-во «Мысль», Москва, 1991.
4. Бердяев, Н.А., Смысл творчества, Изд-во «Правда», Москва, 1989.
5. Бердяев, Н.А., Философия свободного духа, в кн.: Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого, Изд-во «Астрель», Москва, 2011.

PROBLEMA OMULUI POLITIC, A PUTERII ȘI A STATULUI ÎN VIZIUNILE DOCTRINEI CONSERVATOARE *Larisa NOROC, dr., conf. univ.*

Summary

According to conservatism the state is a divine creation, which has its government authority. He has a role of intermediary between divinity and people and from which it follows that the subordination

is a human obligation. The power (political, religious, of the family) is necessary to respect the order and to limit the natural tendencies of the individual. A man is a social being, who can be happy only within the community and, respectively, within the state. The implication of human being will be more effective if it would not oppose the historical process.

Conservatorismul este una dintre cele trei mari doctrine, pe lângă liberalism și socialism, care a influențat Occidentul în ultimele două secole și care promovează idei de pledoarie pentru conservarea stării de fapt a societății. Este o doctrină politică de dreapta, constituită în sec. XVIII, însă conținutul ei ideologic i-a precedat cu mult timp apariția. Susținătorii conservatorismului sunt adepți ai imobilismului, tradiționalismului, pragmatismului, contextualismului, partizani ai statului puternic, bazat pe ordine și disciplină, susținători ai protecționismului economic, politicii externe dure. Critică principiile și panaceele politice, opinând asupra căutării de soluții proprii în rezolvarea problemelor și „redescoperirea adevărilor pentru fiecare în parte”. Printre valorile de bază ale curentului politic sunt: familia, religia și proprietatea. Teoreticienii marcanți ai doctrinei, care au examinat problema omului, a puterii și a statului, sunt politicianul englez Edmund Burke (1729–1797), filosoful francez Louis de Bonald (1754–1840), filosoful, publicistul german Adam Heinrich Müller (1779–1829), juristul, istoricul, publicistul german Justus Möser (1720–1794) ș.a. Aitorii nominalizați și-au formulat opiniile în baza a două evenimente importante care au schimbat fața politică și spirituală a lumii: Războiul american de independență (1775–1783), Revoluția franceză (1789–1799).

Edmund Burke, unul din liderii curentului conservator, se impune ca unul dintre adversarii spiritului revoluționar al omului. În lucrările „Reflecții asupra revoluției din Franța”, „Gânduri asupra chestiunilor din Franța” critică mobilizarea maselor în acțiuni

revoluționare, care sunt forțate, bazate pe idei populiste și proiecte voluntariste, similare mișcărilor religioase propulsate de fanatism. Polemizează combativ cu adepții liberalilor, care percep revoluția drept un ritual magic, prin care doresc să efectueze schimbări maximaliste și bruște a sistemului socio-politic [6; 5, p. 26]. Burke evaluează revoluția nu doar cu un eveniment tragic, care destabilizează comunitatea, dar și care distruge acumulările istorice. În accepția politicianului, progresul nu trebuie să tulbure sistemul, schimbările trebuie să reflecte specificul națiunii, iar soluțiile să oglindească contextul local. Se impune ca un apologet al trecutului, imputând liberalilor că au „început prost prin a disprețui trecutul”. În viziunea lui, spiritul de inovare este rezultatul caracterului egoist al omului, iar tot ce a fost creat și experimentat de istorie – tradiția, cultura, limba, religia, ierarhiile, statul – trebuie păstrate și transmise ca pe o proprietate [2, p. 162]. Burke a văzut în Revoluția franceză mai degrabă o luptă pentru puterea absolută, decât pentru libertate, ea fiind, în primul rând, opera intelectualilor, care nu aveau o poziție socială decentă [5, p. 31]. Cataloghează încercarea revoluționarilor francezi de a edifica o nouă societate și un om nou – drept absurdă. Condamna liberalii pentru atacurile efectuate asupra bisericii și dorința de a înlocui religia creștină cu una nouă, dedicată rațiunii și virtuții.

Cercetătorul examinează necesitatea formării culturii politice și a moralei comune în baza tradiției, care fixează cadrul indispensabil funcționării principiilor, normelor, regulilor, instituțiilor. Subliniază educația omului prin prisma valorilor religioase, care rezultă cu formarea unei morale sănătoase. În viziunea lui „moravurile sunt mai importante decât legile”. Astfel, dreptatea și moralitatea (consens asupra ce este drept, moral, legal) dau sens și valoare legilor și principiilor [4, p. 74]. Blamează liberalii pentru că justifică reformele radicaliste prin folosirea retoricii din numele Națiunii. Potrivit lui, națiunea poate fi reprezentată doar de comunitatea istorică, de

tradiția încetățenită și verificată, or individul poate fi nesăbuit, iar mulțimea nehibzuită [2, p. 162].

În aceeași cheie, de Bonald, susținător activ al tradiționalismului, monarhismului și clericalismului în „Teoria puterii religioase și politice” opinează că suveranitatea aparține doar lui Dumnezeu, care, la rândul său, este distribuită într-un mod mai mult sau mai puțin egal familiei, bisericii, guvernului. Fiecare tip de autoritate astfel distribuit trebuie privit ca tipul suprem în domeniul pe care îl guvernează. Fiecare posedă propria-i autoritate legiuită în sfera de acțiune, iar tirania apare în momentul transgresării de către o putere a limitelor altele. Astfel, autorul vede în puterea absolută a statului revoluționar din Franța o invazie asupra sferei familiei și a bisericii [5, p. 63]. Critică principiul individualismului, care poate distruge comunitatea. Susține originea divină a statului, în cadrul căruia omul are o anumită libertate. În accepția lui de Bonald, omul nu poate schimba esența lucrurilor, dar poate influența tergiversarea procesului istoric. Astfel, voința umană va fi mai utilă atunci când se implică mai puțin în sfera altor autorități și se împacă cu situația existentă.

Conservatorul german Justus Möser s-a evidențiat drept un adept al diversității. Este autor al mai multor lucrări: „Istoria Osnabrück-ului”, „Fantezii patriotice” ș.a., prin care critică liberalii, fasciștii, socialiștii pentru ralierea la teoria „raționalizării uniformizatoare”, potrivit căreia se crede într-un singur „model” social optim, salvator. Möser acuza dorința liberalilor, dar și a adeptilor curenților extremiste, de a implementa „tipare” sociale, legislative generale, de constrângere a umanității după un singur cod universalist. El se pronunță împotriva „universalismului juridic”, opinând că fiecare popor își are o istorie autentică, iar legislația trebuie să fie determinată de caracterul local, particularizat. Möser susține ideea legăturii organice a dreptului cu esența și caracterul poporului. Autorul german argumentează necesitatea păstrării

diversității, argumentând că, grecii și-au creat capodopere luând ca model particularitățile sale și nu s-au încumetat să stabilească o normă universală a frumosului, iar legile romane sunt admirate pentru că sunt bazate pe experiența proprie [2, p. 129]. În aceeași cheie, scoțianul David Hume, unul din părinții fondatori ai viziunii conservatoare, autor al mai multor eseuri - „Tratament asupra naturii umane”, „Cercetarea asupra principiilor morale” ș.a., ridiculiza ideile abstracte ce nu vin din realitate. După el „experiența este o sursă importantă a inspirației și a pragmatismului. Experiența nu este totul, dar totul presupune experiența” [4, p. 79]. În esul „Statul asemuit cu o piramidă. O reflecție înconjurătoare” Möser descrie sistemul de organizare a statului, care trebuie să dispună de un „vârf” bine organizat, select, înzestrat cu capacități de conducere și de o temelie sigură, numeroasă, care să susțină elita „fără osteneală”. Familia princiară din vârful piramidei, nu trebuie să fie prea numeroasă, pentru a evita discordiile pentru putere, iar titlurile nobiliare trebuie limitate. Numărul mare de nobili, se va absorbi de activitatea militară. În viziunea sa, statul ecleziastic este cea mai potrivită formă de guvernare [2, p. 133].

Adeptul conservatorismului german, Adam Heinrich Müller a elaborat o serie de scrieri cu caracter politic, economic, precum: „Doctrina contradicțiilor”, „Elementele artei politice”, „Despre ideea de stat”, „Avantajele creării unei bănci naționale” etc. În aceste studii a criticat ideile revoluționare, sistemul de valori liberale și dreptul natural pe care le cataloghează utopiste. Se manifestă ca un apărător al statului, al sistemului feudal catolic, care, în viziunea sa, „întruchipează ordinea”. A analizat problema omului și relația acestuia cu statul, opinând că ființa umană este una socială care poate fi împlinită doar ca parte componentă a familiei, breslei, comunității religioase și, în final, al statului. Anume statul înglobează toate sferile de existență ale omului și le ține laolaltă. Astfel, statul este

necesar, având funcția unui departament distinct al problemelor umane pe care le rezolvă [2, p. 183].

După Muller și alți reprezentanți ai conservatorismului, fenomenul puterii este indispensabil vieții omului, la baza căruia stă relația de conducere și subordonare. Puterea este o însușire substanțială a statului, prin care ordonează relațiile sociale. În acest sens, Müller subliniază superioritatea puterii statului asupra individului, menționând totodată că personalitatea se simte în securitate și în largul său doar în cadrul statului. Autorul opinează pentru păstrarea instituțiilor politice existente, care au fost testate de timp. Este un apărător al formei de guvernare monarhia. În accepția sa, individul nu trebuie și nu poate să se atașeze de republică, deoarece este o formă nouă de guvernare, care nu are tradiție [1].

O temă abordată pe larg în literatura politică este ierarhia socială și privilegiile înnăscute. Dacă revoluționarii liberali militau pentru diminuarea ierarhiilor sociale, înlăturarea privilegiilor obținute prin naștere, atunci conservatorii le consideră un fenomen natural ce nu trebuie periclitat. În viziunea lui Müller, păturile aristocratice, monarhul sunt importante pentru viața politică prin faptul că reprezintă începutul și continuitatea politicului [3].

Una din problemele abordate de conservatori este rolul omului în societate. Aproape toți adepții doctrinei considera că omul este atât imperfect (psihologic, moral, intelectual), cât și imperfectibil. Prin imperfecțiunea psihologică se înțelege temerea individului de izolare. Acesta este mereu în căutarea siguranței pe care nu o va putea găsi decât într-o organizare tradițională. Imperfecțiunea morală, face referință la teza biblică a păcatului strămoșesc, la natura egoistă și lăcomă a omului. Prin imperfecțiunea intelectuală se înțelege că omul este limitat. Prin urmare, emanciparea și drepturile omului nu sunt o soluție. Astfel, sunt necesare forțe exterioare pentru a controla pornirile naturale. „Singura libertate la care mă refer”, nota Burke, „este cea aflată în legătură cu ordinea”. „Prima obligație

a unei societăți este aceea de a avea la dispoziție mijloace prin care să poată restrânge pasiunile oamenilor” [5, p. 60; 4, p. 82].

În fine, potrivit conservatorismului, statul este o creație divină care dispune de autoritatea guvernării. Are rolul de intermediar între divinitate și popor, de unde rezultă că subordonarea este o îndatorire a omului. Puterea (politică, religioasă, de familie) este necesară pentru a se respecta ordinea, dar și pentru a limita pornirile naturale a individului. Omul este o ființă socială care poate fi fericit doar în cadrul comunității, respectiv și al statului. Implicația omului va fi mai eficientă, dacă nu se va opune procesului istoric.

Bibliografie

1. [http://en.wikisource.org/wiki/The_Encyclopedia_Americana_\(1920\)/M%C3%BCller,_Adam_Heinrich](http://en.wikisource.org/wiki/The_Encyclopedia_Americana_(1920)/M%C3%BCller,_Adam_Heinrich).
2. Iliescu, Adrian-Paul, Socaciu, Emanuel-Mihail, Fundamentele gândirii politice moderne, Polirom, Iași, 1999, p. 162.
3. Miner, B., The Concise Conservative Encyclopedia, New York, 1996.
4. Mungiu-Pippidi, Alina, Doctrina politice, Polirom, Iași, 1998.
5. Nisbet, Robert, Conservatorismul, Du Style, București, 1998.
6. Поляков, Лев, Консерватизм. Новая философская энциклопедия, <http://iph.ras.ru/elib/1483.html>

SOCIETATEA CIVILĂ ÎN R. MOLDOVA ȘI ACTIVITATEA MASELOR

Sava BALAN, dr., conf. univ.

Summary

This work presents the characteristic of the current situation about the formation of civil society in the Republic of Moldova. It lists tasks that civil society should solve in order to increase their influence among Moldovan citizens. Are described forms of direct